

3. desember 2015

Først trykket i Dagens Næringsliv

30. november 2015 under tittel Mer enn etikk

Statlig eierskap: Mer enn etikk

Statlig eierskap dreier seg om mer enn etikkontroll. Viktige samfunnsinteresser tilsier en bred vurdering av selskapene.

Skandale! Har Telenor, som eier av 1/3 av aksjene i teleselskapet Vimpelcom (registrert i Bermuda, hovedkvarter i Amsterdam), medvirket til storskala korrupsjon gjennom sin representasjon i Vimpelcoms styre? Hva har industriministeren som politisk ansvarlig for forvaltningen av statens snaut 60 prosent eierandel i Telenor visst om dette? Eller burde ha visst? Og Stortinget? Ut fra det som er blitt kjent i det siste har den kommende høringen i Stortinget potensial for en virkelig pinlig avkleddning av Telenors ansvarlige, om de da ikke påberoper seg taushet i lys av mulig straffansvar.

Riksrevisjonen vil se nærmere på statens rolle i styringen av aksjeselskaper hvor staten har eierandeler. (Aftenposten 7.11.) Innfallsvinkelen vil være Stortingets retningslinjer for slik styring. De fokuserer på statsrådets (departementets) oppfølging av bedriftenes etiske adferd: klima og miljø, menneskerettigheter, arbeidstagerrettigheter og antikorrupsjon. - Vel og bra.

Forhåpentlig vil gjennomgangen også omfatte styringen i et bredere perspektiv. Det som burde være selvsagt, men øyensynlig ikke alltid respekteres, er at statens styring må utøves gjennom statens styrerepresentanter, og i åpenhet for alle styremedlemmene.

Underhåndskontakt mellom f.eks. politisk ledelse og selskapets administrerende direktør eller styreleder utenom styret forøvrig kan lett få karakter av tilsidesettelse av styret og eventuelle øvrige aksjonærer. Men hvor langt går de statlig oppnevnte styremedlemmenes informasjonsplikt den andre veien? Styret i et aksjeselskap er avhengig av konfidensialitet i saksbehandlingen. Dersom selskapet er børsnotert kreves likebehandling av aksjonærene. Staten har vel ikke krav på annen informasjon enn øvrige aksjonærer/børsen? For selskaper hvor statens hovedinteresse er økonomisk utbytte (f.eks. Hydro, Yara, DNB), burde det være relativt enkelt å innrette den statlige styringen på linje med andre aksjonærinteresser. Men det kreves klarhet.

Vanskeligere blir det når hel- eller majoritetside selskaper ivaretar samfunnsinteresser ut over de økonomiske aksjonærinteressene. Telenor har en sentral rolle som eier/drifter av tele-infrastruktur, også for andre operatørselskaper. Statsforetaket Statnett har hånd om det høyspente sentralnettet som binder elkraft-Norge sammen. Statkraft kontrollerer halvparten

av elkraftproduksjonen i landet. Statoil har ved sin årsomsetning tilsvarende 60 prosent av statsbudsjettet tung innflytelse i mange retninger. Felles for disse bedriftene er at vedtektene – som det altså er styrets oppdrag å ivareta – er utformet for selskapets (aksjonærenes) beste som internasjonale konsern, og i beste fall med bare marginalt hensyn til de nasjonale samfunnsfunksjonene. Her kan det oppstå konflikter. Om telesystemet bryter sammen vil kostnadene være langt mindre for Telenor enn for samfunnet. Men innretningen av telesystemet styres primært av selskapets økonomiske interesser, ikke av samfunnets sikkerhetsbehov. For elkraftsystemet er samfunnsinteressen leveringssikkerhet, mens verkene tjener best på kraftmangel. Er det i samfunnets interesse at disse selskaperens gevinster investeres i stort omfang i utlandet? Eller at de strukturerer virksomheten for å redusere skatten i Norge? Begge deler praktiseres, og er åpenbart innenfor vedtektenes krav for selskaperens vel. Uten endringer i vedtektene er det ikke meget rom for statlig styring for samfunnsinteresser på bekostning av selskapsinteresser, i hvert fall ikke i børsnoterte selskaper.

Norge har betydelig større statlig eierskap i næringsbedrifter enn sammenlignbare land. Eierskapet har utviklet seg ett selskap om gangen under ulike omstendigheter. Etter at Arbeiderpartiet ga opp statskapitalisme som ideologi, har vi ikke hatt noen politisk avklaring av begrunnelsene for statlig eierskap eller av innretningen av eierskap for vern om tungtveiende samfunnsinteresser. Det er ikke rimelig å vente at Riksrevisjonen skal ta opp alle sider ved statlig eierskap, men Stortinget burde påminnes om at eierskapet også medfører andre utfordringer enn etikkontroll.

5